

מחוון – חוברת העבודה במולדת, חברה ואזרחות לכיתה ד'

פרק 1: מפת ישראל: מקרא, מפה אילמת, גבולות ומדינות שכנות

1 השלימו מן המחסן.

- א. ציור של שטח כפי שהוא נראה מלמעלה נקרא **מפה**.
- ב. הסמלים והצבעים מוסברים ב**מקרא**.
- ג. הקו שמראה את הכיוונים במפה נקרא **חץ** הצפון.
- ד. גבול שעובר לאורך נהר הוא גבול **טבעי**.

2 התאימו בין המושג להסבר.

טור ב	טור א
4 גבול לאורך ים, נהר או הרים	1. מקרא
3 גבול שנקבע בהסכם בין מדינות	2. מפה אילמת
5 סימן שמראה את הכיוונים	3. גבול מדיני
2 מפה בלי שמות	4. גבול טבעי
1 הסבר של הסמלים והצבעים במפה	5. חץ צפון

3 לפני כל משפט כתבו את הכיוון המתאים: צפון, דרום, מזרח או מערב.

- א. אילת נמצאת בקצה ה___ של ישראל. ← **דרום**
- ב. לבנון נמצאת ב___ ישראל. ← **צפון**
- ג. הים התיכון נמצא ב___ ישראל. ← **מערב**
- ד. ירדן נמצאת ב___ ישראל. ← **מזרח**

4 קראו את המקרא הדמיוני של מפת עיר וכתבו מה פירוש כל סמל.

סמל	פירוש
	מזרקה
	פארק או עץ
+	בית חולים או מרפאה
P	חניה

5 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכון.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. ירדן היא מדינה שכנה של ישראל.	☒	☐	
ב. מצרים נמצאת בצפון ישראל.	☐	☒	מצרים נמצאת בדרום-מערב ישראל
ג. במפה, הצד הימני הוא בדרך כלל המזרח.	☒	☐	
ד. גבול מדיני הוא תמיד נהר.	☐	☒	גבול מדיני נקבע בהסכם, ולעיתים הוא קו ישר

6 מיינו: מה מסומן בצבע כחול במפה ומה בצבע חום?

כחול	חום
הים התיכון, הכנרת, נהר הירדן, ים המלח	הרי הגליל, הרי יהודה

7 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. מה עושים במפה אילמת?
 ○ צובעים אותה בלבד • **מזהים מקומות וכותבים את שמותיהם** ○ מוחקים את הגבולות
- ב. איזה ים נמצא בדרום ישראל?
 • **מפרץ אילת (ים סוף)** ○ הים התיכון ○ הכנרת

8 קראו את התיאור של מפה דמיונית והשלימו את הכיוון.

- א. בית הספר נמצא למעלה במפה, והפארק למטה. בית הספר נמצא **צפונית** לפארק.
- ב. הספרייה מימין לפארק. הספרייה נמצאת **מזרחית** לפארק.
- ג. הבריכה משמאל לפארק. הבריכה נמצאת **מערבית** לפארק.

9 ענו לפי הטקסט «השכנות של ישראל».

- א. כמה מדינות שכנות יש לישראל לפי הטקסט?
 ○ שלוש • **ארבע** ○ חמש
- ב. למה החוף במערב נקרא גבול טבעי?
 ○ כי הוא נקבע בהסכם • **כי הוא עובר לאורך הים** ○ כי הוא קו ישר

10 לפי הטקסט: השוו בין הגבול עם מצרים לבין הגבול לאורך נהר הירדן. במה הם שונים?

תשובה אפשרית: הגבול לאורך נהר הירדן הוא גבול טבעי, כי הוא עובר לאורך נהר. הגבול עם מצרים הוא גבול מדיני: קו שנקבע בהסכם וחוצה את המדבר.

11 שרטטו צורה פשוטה שמייצגת את ישראל. סמנו חץ צפון, כתבו את שמות ארבע השכנות ואת הים התיכון במקום הנכון.

תשובה אפשרית: לבנון למעלה (צפון), סוריה בצפון-מזרח, ירדן מימין (מזרח), מצרים בדרום-מערב, הים התיכון משמאל (מערב), וחץ צפון.

12 כתבו שתי סיבות לכך שמפה אילמת עוזרת ללמוד גאוגרפיה.

תשובה אפשרית: היא בודקת אם אנחנו זוכרים איפה נמצא כל מקום, ולא רק קוראים את השם; היא מאמנת אותנו לזהות צורות, צבעים וכיוונים במפה.

13 אתגר: תמר טסה במטוס מעל הארץ, מצפון לדרום. כתבו לפי הסדר שלושה מקומות שעליהם עברה: לבנון, אילת, הכנרת. הסבירו את הסדר.

תשובה אפשרית: לבנון, הכנרת, אילת. לבנון נמצאת מצפון לישראל, הכנרת בצפון הארץ, ואילת בקצה הדרומי.

פרק 2: רצועות האורך: מישור החוף, השפלה, אזור ההר ובקעת הירדן, ועמקי הרוחב

1 השלימו מן המחסן.

- אזור נוף ארוך שעובר מצפון לדרום נקרא רצועת **אורך**.
- עמק שחוצה את הארץ ממערב למזרח נקרא עמק **רוחב**.
- ממזרח למישור החוף נמצאת **השפלה**.
- הכנרת, נהר הירדן וים המלח נמצאים **בקעת** הירדן.

2 התאימו בין הרצועה לתיאור שלה.

טור א

טור ב

1. מישור החוף

1 שטח נמוך ושטוח לאורך הים

2. השפלה

4 בקעה ארוכה ונמוכה מאוד במזרח

3. אזור ההר

2 גבעות נמוכות ועמקים

4. בקעת הירדן

3 הרים גבוהים, ובהם הגליל ויהודה

מיינו את המקומות לפי הרצועה.

3

מישור החוף	אזור ההר	בקעת הירדן
נתניה, חיפה	ירושלים, הרי הגליל	ים המלח, הכנרת

נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכון.

4

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. מישור החוף נמצא ממזרח לאזור ההר.	☐	☒	מישור החוף נמצא ממערב לאזור ההר, לאורך הים
ב. בקעת הירדן היא הרצועה הנמוכה ביותר.	☒	☐	
ג. בשפלה יש גבעות נמוכות, שדות וכרמים.	☒	☐	
ד. עמק רוחב עובר מצפון לדרום.	☐	☒	עמק רוחב חוצה את הארץ ממערב למזרח

השלימו את הטבלה.

5

הרצועה	גבוהה או נמוכה?	מקום לדוגמה
מישור החוף	נמוכה	תל אביב
אזור ההר	גבוהה	ירושלים
בקעת הירדן	נמוכה מאוד	ים המלח

6 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. איזה מן המקומות הוא עמק רוחב?
 • **עמק יזרעאל** • הרי יהודה • הכנרת
- ב. באיזו רצועה נמצאות רוב הערים הגדולות שליד הים?
 • **מישור החוף** • בקעת הירדן • אזור ההר

7 קראו את רשמי הטיול של נועה. ליד כל משפט כתבו באיזו רצועה היא הייתה.

- א. «עמדנו על חוף הים ליד העיר נתניה.» ← **מישור החוף**
- ב. «טיפסנו על רכס גבוה בהרי הגליל.» ← **אזור ההר**
- ג. «ירדנו אל הכנרת, הנמוכה מאוד.» ← **בקעת הירדן**
- ד. «עברנו בין גבעות נמוכות ושדות חיטה.» ← **השפלה**

8 השלימו לפי הטקסט «עמק יזרעאל - הלב הירוק».

- א. עמק יזרעאל חוצה את הארץ ממערב ל**מזרח**.
- ב. מצפון לעמק נמצאים הרי **הגליל**.
- ג. מדרום לעמק נמצאים הרי **שומרון**.

9 לפי הטקסט: מדוע גרים בעמק יזרעאל חקלאים רבים? כתבו שתי סיבות.

תשובה אפשרית: האדמה פורייה; השטח שטוח ונוח לעיבוד.

10 שרטטו מפה פשוטה: שתי רצועות הרים (צפון ודרום) ועמק רוחב ביניהן. כתבו את השמות: הרי הגליל, עמק יזרעאל, הרי שומרון, והוסיפו חץ צפון.

תשובה אפשרית: למעלה הרי הגליל, באמצע עמק יזרעאל לרוחב המפה, למטה הרי שומרון, וחץ צפון כלפי מעלה.

11 השוו בין מישור החוף לבין אזור ההר: כתבו הבדל אחד בנוף והבדל אחד בדרך החיים.

תשובה אפשרית: בנוף: מישור החוף נמוך ושטוח, ואזור ההר גבוה ומלא מדרונות. בדרך החיים: במישור החוף ערים גדולות רבות וקל לבנות כבישים; בהר קשה יותר לבנות, והכבישים מתפתלים.

12 כתבו פסקה קצרה: לאיזו רצועה הייתם רוצים לצאת לטיול? נמקו בעזרת מה שלמדתם על הנוף.

תשובה אפשרית: תשובה אישית שמזכירה רצועה אחת ושני מאפיינים נכונים שלה, למשל: אזור ההר – נוף הררי, יערות ותצפיות.

13 אתגר: נועם גר בעיר בבקעת הירדן, ליד הכנרת. הוא אומר: «כדי להגיע לים התיכון אני צריך רק לרדת». האם הוא צודק? הסבירו בעזרת סדר הרצועות.

תשובה אפשרית: לא. בקעת הירדן היא הרצועה הנמוכה ביותר. בדרך מערבה אל הים צריך קודם לעלות אל אזור ההר, ורק אחר כך לרדת דרך השפלה ומישור החוף אל הים.

פרק 3: נופים ייחודיים בארץ: ים המלח, המכתשים, החרמון, מפרץ חיפה ואילת

1 השלימו מן המחסן.

א. ים **המלח** הוא המקום הנמוך ביותר על פני היבשה.

ב. מכתש רמון, המכתש הגדול והמכתש הקטן נמצאים ב**נגב**.

ג. ה**חרמון** הוא הר גבוה שיש בו אתר סקי.

ד. ב**אילת** יש שוניות אלמוגים.

2 התאימו בין המקום לבין התיאור.

טור א

טור ב

1. מפרץ חיפה

1 נמל גדול על חוף הים התיכון

2. אילת

4 מי השלג שלו מזינים את הירדן

3. ים המלח

2 הנמל של ישראל בים סוף

4. החרמון

3 מפיקים ממנו מינרלים

5. מכתש

5 עמק סגור וקירות תלולים

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכון.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. חוף הים התיכון בישראל מלא מפרצים.	☐	☒	החוף ישר כמעט לכל אורכו; המפרץ הבולט הוא מפרץ חיפה
ב. אילת היא העיר הצפונית ביותר בישראל.	☐	☒	אילת היא העיר הדרומית ביותר
ג. ים המלח נמצא מתחת לפני הים.	☒	☐	
ד. על החרמון יורד שלג בחורף.	☒	☐	

4 מיינו: מה שייך לים המלח ומה לאילת?

ים המלח	אילת
מים מלוחים מאוד, צפים בלי לשקוע, מפיקים מינרלים	שוניות אלמוגים, צלילה עם דגים צבעוניים, נמל בים סוף

5 השלימו את הטבלה.

מה מיוחד בו?	המקום
שלג בחורף ואתר סקי	החרמון
מפרץ ונמל גדול	מפרץ חיפה
עמק סגור עם קירות תלולים	מכתש רמון
המקום הנמוך ביותר ביבשה, מלוח מאוד	ים המלח

6 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. לאן כדאי לנסוע כדי לראות שלג בישראל?
 • **לחרמון** ○ לאילת ○ לים המלח
- ב. איך נוצר מכתש?
 ○ מפגיעה של אבן מן החלל • **מים סחפו סלעים רכים במשך זמן רב** ○ מרעידת אדמה אחת

7 ליד כל משפט כתבו על איזה מקום מדובר.

- א. «צפתי במים ולא שקעתי, והמים צרבו לי בעיניים.» ← **ים המלח**
- ב. «ראינו אניות גדולות ומפעלים ליד הכרמל.» ← **מפרץ חיפה**
- ג. «החלקנו על מזחלת בשלג.» ← **החרמון**
- ד. «צללנו וראינו אלמוגים.» ← **אילת**

8 השלימו לפי הטקסט «נמל בקצה הדרום».

- א. מפרץ אילת הוא חלק מים **סוף**.
- ב. בעונת **החורף** נעים באילת.
- ג. כדי לשמור על האלמוגים אסור **לגעת** בהם.

9 לפי הטקסט: מדוע מגיעים מטיילים לאילת כל השנה? כתבו שתי סיבות.

תשובה אפשרית: בחורף נעים בה; יש בה שוניות אלמוגים ודגים צבעוניים לצלילה.

10 שרטטו קו חוף ישר ובו מפרץ אחד. סמנו את המפרץ, את הנמל ואת הים, והוסיפו מקרא קטן.

תשובה אפשרית: קו חוף ישר עם מקום אחד שבו המים נכנסים פנימה; סמל נמל בתוך המפרץ; מקרא: כחול – ים, סמל עוגן – נמל.

11 הסבירו את הקשר בין השלג שעל החרמון לבין נהר הירדן.

תשובה אפשרית: כשהשלג על החרמון נמס, המים מחלחלים לאדמה ויוצאים במעיינות. המעיינות מזינים את הנחלים שמהם מתחיל נהר הירדן.

12 אתגר: תכננו טיול של יומיים לשני מקומות ייחודיים מן הפרק. כתבו לאן תסעו ובאיזו עונה, ונמקו את הבחירה.

תשובה אפשרית: לדוגמה: בחורף לחרמון, כי אז יש בו שלג, ולאילת, כי בחורף נעים בה. או: באביב למכתש רמון ולים המלח, כשעוד לא חם מדי במדבר.

פרק 4: האקלים בישראל: אזור ים-תיכוני ואזור מדברי, עונות וגשם

1 השלימו מן המחסן.

- א. באקלים ים-תיכוני הקיץ חם ויבש והחורף גשום.
- ב. בנגב ובערבה יורד מעט מאוד גשם.
- ג. כמות הגשם פוחתת מצפון לדרום.
- ד. הגשמים הראשונים יורדים בסתיו.

2 התאימו בין המושג להסבר.

טור א

1. מזג אוויר

2. אקלים

3. אקלים מדברי

4. אקלים ים-תיכוני

טור ב

2 מזג האוויר הרגיל במשך שנים רבות

3 מעט מאוד גשם וצמחים מעטים

4 קיץ חם ויבש וחורף גשום

1 מה שקורה היום: שמש, גשם או רוח

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכון.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. ברוב צפון הארץ ומרכזה האקלים ים-תיכוני.	☒	☐	
ב. באילת יורד הרבה גשם בחורף.	☐	☒	באילת יורד מעט מאוד גשם, כי האקלים שם מדברי
ג. בבקעת הירדן יורד בדרך כלל פחות גשם מאשר בהרים שממערב לה.	☒	☐	
ד. אקלים הוא מזג האוויר של יום אחד.	☐	☒	אקלים הוא מזג האוויר הרגיל במשך שנים רבות

4 מיינו את המקומות לפי אזור האקלים.

ים-תיכוני	מדברי
חיפה, תל אביב, צפת	אילת, הערבה, מכתש רמון

5 בטבלה מספר ימי הגשם בכל עונה ביישוב דמיוני בגליל. השלימו: באיזו עונה יורד הכי הרבה גשם ובאיזו הכי מעט?

עונה	ימי גשם (דמיוני)
סתיו	8
חורף	30
אביב	10
קיץ	0
הכי הרבה גשם:	חורף
הכי מעט גשם:	קיץ

6 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. איך נראה הקיץ באקלים ים-תיכוני?
 ○ קר וגשום • **חם ויבש** ○ מושלג
- ב. מה נכון לגבי האקלים המדברי?
 ○ יורד בו הרבה גשם • **יש הבדל גדול בין היום ללילה** ○ גדלים בו יערות

7 השלימו: יותר או פחות?

- א. בגליל יורד **יותר** גשם מאשר בנגב.
- ב. באילת יורד **פחות** גשם מאשר בירושלים.
- ג. בהרים יורד בדרך כלל **יותר** גשם מאשר בבקעת הירדן.

8 השלימו לפי הטקסט «לילה במדבר».

- א. התלמידים חיפשו צל מתחת ל**שיטה** בודדת.
- ב. במדבר כמעט אין עצים, כי יורד מעט מאוד **גשם**.
- ג. בערב הוציאו התלמידים **מעילים**.

9 לפי הטקסט: איזו תכונה של האקלים המדברי הפתיעה את נועה? הסבירו.

תשובה אפשרית: ההבדל הגדול בין החום ביום לקור בלילה: בצהריים היה חם מאוד, ובערב היה קר וכולם לבשו מעילים.

10 שרטטו טבלת ציורים של ארבע העונות באקלים ים-תיכוני: בכל משבצת סמל אחד (שמש, ענן עם גשם וכו') ושם העונה.

תשובה אפשרית: ארבע משבצות: קיץ – שמש; סתיו – ענן ראשון ועלים; חורף – ענן עם גשם; אביב – פרחים ושמש עם ענן קטן.

11 השוו בין האקלים בחיפה לבין האקלים באילת: כתבו הבדל אחד בגשם והבדל אחד בצמחייה.

תשובה אפשרית: בחיפה יורד הרבה יותר גשם בחורף (אקלים ים-תיכוני), ובאילת יורד מעט מאוד גשם (אקלים מדברי). בחיפה יש עצים וחורש, ובאילת מעט צמחים.

12 אתגר: חקלאי רוצה לגדל שדה חיטה בלי השקיה, רק במי הגשם. האם כדאי לו לבחור בגליל או בערבה? נמקו.

תשובה אפשרית: בגליל, כי שם יורד הרבה גשם בחורף. בערבה יורד מעט מאוד גשם, ובלי השקיה החיטה לא תגדל.

פרק 5: מקורות המים בישראל: גשם, נחלים, מי תהום, הכנרת, המוביל הארצי, התפלה וקולחין

1 השלימו מן המחסן.

- א. מי ביוב שטוהרו ומשקים בהם שדות נקראים מי **קולחין**.
- ב. מערכת הצינורות שהעבירה מים מן הכנרת לדרום נקראת **המוביל** הארצי.
- ג. את מי התהום שואבים בעזרת **בארות**.
- ד. בעזרת **התפלה** הופכים מי ים למי שתייה.

2 התאימו בין הנחל לסוג שלו.

טור א	טור ב
1. הירקון	2 נחל אכזב
2. נחל צין	4 נחל אכזב
3. נחל דן	3 נחל איתן
4. נחל פארן	1 נחל איתן

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכון.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. מי תהום הם מים שנאגרים מתחת לפני הקרקע.	☒	☐	
ב. נחל אכזב זורם כל השנה.	☐	☒	נחל אכזב זורם רק אחרי גשם
ג. רוב מי הקולחין בישראל מנוצלים בחקלאות.	☒	☐	
ד. המוביל הארצי העביר מים מאילת לכנרת.	☐	☒	המוביל הארצי העביר מים מן הכנרת אל המרכז והדרום

4 מיינו את מקורות המים: טבעיים או כאלה שהאדם יוצר?

מקור טבעי	מקור שהאדם יוצר
גשם, מי תהום, הכנרת, מעיין	מי התפלה, מי קולחין

5 בטבלה דמיונית מופיע כמה מים השתמשה משפחה בפעולות שונות. השלימו את העמודה «איך אפשר לחסוך?».

פעולה	מים (ליטרים, דמיוני)	איך אפשר לחסוך?
מקלחת	80	להתקלח קצר יותר
צחצוח שיניים עם ברז פתוח	10	לסגור את הברז בזמן הצחצוח
השקיית גינה בצהריים	50	להשקות בערב או בטפטוף

6 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. איזה מקור מים מספק כיום חלק גדול ממי השתייה בישראל?
 ◦ מי קולחין • **מתקני התפלה** ◦ נחלי אכזב
- ב. מה מזין נחל איתן כל השנה?
 • **מעיינות** ◦ מי ים ◦ שלג בלבד

7 ליד כל משפט כתבו באיזה מקור מים מדובר.

- א. «מים מן הים שהוצאנו מהם את המלח.» ← **מי התפלה**
- ב. «מים שחלחלו לאדמה ושואבים אותם בבאר.» ← **מי תהום**
- ג. «מי בויב מטוהרים שמשקים בהם מטע.» ← **מי קולחין**
- ד. «אגם מים מתוקים בצפון הארץ.» ← **הכנרת**

8 השלימו לפי הטקסט «מסע של טיפה».

- א. הטיפה ירדה מן הענן אל **הכנרת**.
- ב. היא הגיעה למרכז הארץ דרך המוביל **הארצי**.
- ג. אחרי הטיהור היא נעשתה מי **קולחין**.
- ד. עכשיו היא משקה **עגבניות** בנגב.

9 לפי הטקסט: כתבו את השלבים במסע של הטיפה לפי הסדר (לפחות ארבעה).

תשובה אפשרית: ענן מעל הגליל ← גשם אל הכנרת ← המוביל הארצי ← בית במרכז הארץ (שטיפת כלים) ← בויב ← מתקן טיהור ← מי קולחין ← השקיית שדה בנגב.

10 שרטטו מפה פשוטה של ישראל: סמנו את הכנרת בצפון, חץ ארוך שמייצג את המוביל הארצי אל המרכז והדרום, וסמל של מתקן התפלה על חוף הים. הוסיפו מקרא.

תשובה אפשרית: צורת הארץ עם חץ צפון; עיגול כחול – הכנרת בצפון-מזרח; חץ מן הכנרת דרומה – המוביל הארצי; סמל על החוף המערבי – מתקן התפלה; מקרא לשלושת הסמלים.

11 השוו בין מי התפלה לבין מי קולחין: מאיפה מגיע כל סוג, ולמה משתמשים בו?

תשובה אפשרית: מי התפלה מגיעים מן הים, אחרי הוצאת המלח, ומשמשים לשתייה. מי קולחין מגיעים מן הביוב, אחרי טיהור, ומשמשים להשקיית שדות.

12 הסבירו מדוע רוב נחלי הנגב הם נחלי אכזב.

תשובה אפשרית: בנגב יורד מעט מאוד גשם, ואין בו כמעט מעיינות שיזינו את הנחלים. לכן הנחלים זורמים רק אחרי גשם, ורוב השנה הם יבשים.

13 אתגר: בשנה שבה ירד מעט מאוד גשם, מה יקרה לכנרת? איזה מקור מים יכול לעזור לישראל בשנה כזאת? נמקו.

תשובה אפשרית: מפלס הכנרת ירד, כי מעט מים זורמים אליה. התפלה יכולה לעזור, כי מי הים אינם תלויים בגשם; גם מי קולחין יכולים להחליף מים מתוקים בהשקיית שדות.

פרק 6: אוכלוסייה ויישובים בישראל: עיר וכפר, צפיפות ודלילות ותפרוסת

1 השלימו מן המחסן.

- א. העיר הגדולה ביותר בישראל ובירתה היא **ירושלים**.
- ב. כמה אנשים גרים על שטח מסוים נקרא **צפיפות** אוכלוסין.
- ג. הדרך שבה היישובים מפוזרים על פני הארץ נקראת **תפרוסת**.
- ד. דלית אל-כרמל ובית ג'ן הם יישובים **דרוזיים**.

2 התאימו בין היישוב לבין הקבוצה שגרה בו ברובה.

טור א

1. רהט

2. כפר כמא

3. דלית אל-כרמל

4. נצרת

טור ב

2 צ'רקסים

3 דרוזים

4 ערבים מוסלמים ונוצרים

1 בדואים

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכון.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. במושב לכל משפחה משק משלה.	☒	☐	
ב. מרכז הארץ הוא אזור דליל.	☐	☒	מרכז הארץ הוא אזור צפוף מאוד
ג. בעיר יש בדרך כלל יותר מקומות עבודה מאשר בכפר.	☒	☐	
ד. בנגב יש הרבה יישובים קרובים זה לזה.	☐	☒	בנגב יש מעט יישובים, רחוקים זה מזה

4 מיינו את האזורים: צפוף או דליל?

דליל	צפוף
הנגב, הערבה, שטח מדבר פתוח	מרכז הארץ, העיר תל אביב, שכונה של בניינים גבוהים

5 השלימו את הטבלה על סוגי היישובים הכפריים.

סוג היישוב	מה מאפיין אותו?
קיבוץ	הקהילה מנהלת יחד את רוב העבודה והרכוש
מושב	לכל משפחה משק חקלאי משלה
יישוב קהילתי	יישוב קטן; רוב התושבים עובדים מחוץ ליישוב

6 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. איזו שפה, מלבד עברית, היא שפה עיקרית בישראל?
 ○ ספרדית • **ערבית** ○ צרפתית
- ב. מה מאפיין עיר?
 ○ מעט תושבים • **הרבה תושבים, משרדים וחנויות** ○ בעיקר שדות

7 השלימו: צפוף או דליל?

- א. בשכונה יש הרבה בניינים גבוהים קרובים זה לזה. השכונה **צפופה**.
- ב. ביישוב במדבר יש עשרים בתים ושטח פתוח גדול מסביב. היישוב **דליל**.
- ג. במרכז העיר יש פקקים ותורים ארוכים. מרכז העיר **צפוף**.

8 ענו לפי הטקסט «יום שוק ברהט».

- א. איפה נמצאת רהט?
 ○ בגליל • **בנגב** ○ במישור החוף
- ב. איך גרה המשפחה של הסב כשהיה ילד?
 ○ בבניין גבוה • **באוהלים, ונדדה עם העדר** ○ בקיבוץ

9 לפי הטקסט: מה השתנה בחיי הבדואים בנגב, ומה נשאר כמו פעם?

תשובה אפשרית: השתנה: פעם גרו באוהלים ונדדו עם העדר, והיום רובם גרים ביישובי קבע. נשאר: הכנסת האורחים.

10 שרטטו מפה דמיונית של אזור ובו עיר אחת גדולה ושלושה כפרים קטנים מסביב. הוסיפו מקרא עם סמל לעיר וסמל ליישוב כפרי, וחץ צפון.

תשובה אפשרית: מפה עם סמל גדול לעיר באמצע, שלושה סמלים קטנים מסביב, דרכים ביניהם, מקרא לשני הסמלים וחץ צפון.

11 כתבו שלושה משפטים על היישוב שבו אתם גרים: האם הוא עיר או יישוב כפרי, האם הוא צפוף או דליל, ומה אתם אוהבים בו.

תשובה אפשרית: תשובה אישית שמשתמשת נכון במושגים: עיר או יישוב כפרי, צפוף או דליל, ונימוק אחד.

12 אתגר: משפחה עוברת מעיר צפופה במרכז הארץ ליישוב קטן בנגב. כתבו שני דברים שישתנו בחייה, ונמקו בעזרת מושגי הפרק.

תשובה אפשרית: לדוגמה: יהיה פחות צפוף ושקט יותר, כי הנגב דליל; הדרך לעבודה, לחנויות ולשירותים תהיה ארוכה יותר, כי היישובים רחוקים זה מזה; האקלים יהיה יבש וחם יותר.

פרק 7: שמירה על הטבע והנוף: שמורות טבע, גנים לאומיים ואחריות לסביבה

1 השלימו מן המחסן.

א. כלנית, רקפת ואירוס הם פרחים **מוגנים**.

ב. בשמורת טבע הולכים רק בשבילים **המסומנים**.

ג. קיסריה ומצדה הם גנים **לאומיים**.

ד. בקבוקים ריקים זורקים לפח **המיחזור**.

2 התאימו בין הבעיה לבין הפתרון.

טור א

1. אשפה על החוף

2. קטיפת פרחים

3. בזבז מים

4. הרבה בקבוקי פלסטיק

טור ב

2 מצלמים במקום לקטוף

4 ממחזרים אותם

1 אוספים אותה ולוקחים איתנו

3 סוגרים את הברז

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכון.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. גן לאומי קיסריה שומר על עיר עתיקה על חוף הים.	☒	☐	
ב. בשמורת החולה אפשר לראות ציפורים נודדות.	☒	☐	
ג. מותר לקטוף רקפות בשמורה אם קוטפים מעט.	☐	☒	הרקפת מוגנת, ואסור לקטוף אותה כלל
ד. שמירה על הסביבה היא רק תפקיד של המדינה.	☐	☒	שמירה על הסביבה היא אחריות של כולנו

4 מיינו: שמורת טבע או גן לאומי?

שמורת טבע	גן לאומי
עין גדי, החולה	קיסריה, מצדה

5 ליד כל מעשה כתבו «שומר» או «פוגע».

- א. יואב אסף את קליפות הגרעינים לשקית. ← **שומר**
- ב. עומר חרט את שמו על גזע של עץ. ← **פוגע**
- ג. מיכל צילמה אירוס ולא קטפה אותו. ← **שומר**
- ד. דניאל השאיר מדורה דולקת והלך. ← **פוגע**

6 בטבלה דמיונית מופיע כמה שקי אשפה נאספו בניקוי חוף בכל שנה. השלימו: גדל או קטן?

שנה	שקי אשפה (דמיוני)	גדל או קטן מן השנה הקודמת?
שנה א'	40	—
שנה ב'	30	קטן
שנה ג'	20	קטן

7 בחרו את התשובה הנכונה.

- א. מדוע אסור להאכיל בעלי חיים בר בשמורה?
 • **כי זה פוגע בבריאותם ובהרגלים הטבעיים שלהם** • כי הם לא אוכלים בכלל • כי זה יקר
- ב. מה מטרת השבילים המסומנים?
 • לקצר את הדרך בלבד • **לשמור על הצמחים ועל המטיילים** • לקשט את השמורה

8 השלימו לפי הטקסט «פריחה בגבעה».

- א. הגבעה מתכסה ב**כלניות** אדומות.
- ב. פעם ילדים **קטפו** זרים גדולים של כלניות.
- ג. שם המבצע היה «צלמו – אל **תקטפו**».

חזרה – מה למדנו?

9 לפי הטקסט: מה קרה לכלניות אחרי שנים של קטיפה, ומה גרם להן לחזור?

תשובה אפשרית: אחרי שנים של קטיפה כמעט לא נשארו כלניות על הגבעה. הן חזרו אחרי שבית הספר פתח במבצע «צלמו – אל תקטפו»: שלטים, הסברה ותחרות צילום, והילדים הפסיקו לקטוף.

10 שרטטו כרזה קטנה למבצע שמירה על הטבע: ציור פשוט וסיסמה קצרה.

תשובה אפשרית: כרזה עם ציור (פרח, חוף נקי או פח מיחזור) וסיסמה קצרה וברורה, כמו «משאירים רק עקבות».

11 כתבו שלושה דברים שאתם יכולים לעשות בבית או בבית הספר כדי לשמור על הסביבה.

תשובה אפשרית: למשל: למחזר בקבוקים ונייר; לכבות את האור כשיוצאים מן החדר; לסגור את הברז בזמן צחצוח שיניים; לא להשאיר אשפה בחצר.

12 אתגר: משפחה יצאה לפיקניק בגן לאומי והשאירה אחריה אשפה, «כי ממילא יש מי שמנקה». כתבו להם הודעה קצרה ומנומסת עם שני נימוקים מדוע לקחת את האשפה.

תשובה אפשרית: הודעה מנומסת עם שני נימוקים, למשל: אשפה מזיקה לבעלי חיים שעלולים לבלוע אותה; היא מלכלכת את הנוף למבקרים הבאים; האחריות לסביבה היא של כולנו.

חזרה – מה למדנו?

1 השלימו את המושג החסר.

- א. המסגרת שמסבירה את הסמלים במפה היא **המקרא**.
- ב. עמק שחוצה את הארץ ממערב למזרח הוא עמק **רוחב**.
- ג. נחל שזורם רק אחרי גשם הוא נחל **אכזב**.
- ד. מקום שבו גרים מעט אנשים על שטח גדול הוא מקום **דליל**.

חזרה – מה למדנו?

2 התאימו בין המקום לתיאור.

טור א

טור ב

1. ים המלח

3. אגם המים המתוקים הגדול בישראל

2. החרמון

1. המקום הנמוך ביותר על פני היבשה

3. הכנרת

4. עמק סגור וגדול בנגב

4. מכתש רמון

2. שלג בחורף ומקורות הירדן

5. ירושלים

5. בירת ישראל, בהרי יהודה

3 נכון או לא נכון? תקנו את הלא נכון.

משפט	נכון	לא נכון	תיקון
א. ממערב למזרח: מישור החוף, השפלה, אזור ההר, בקעת הירדן.	☒	☐	
ב. בנגב האקלים ים-תיכוני.	☐	☒	בנגב האקלים מדברי
ג. מי קולחין משמשים להשקיית שדות.	☒	☐	
ד. מותר לקטוף כלניות בשמורת טבע.	☐	☒	הכלנית מוגנת, ואסור לקטוף אותה

4 מיינו לפי הפרק.

מפות	מים	יישובים
גבול טבעי, מקרא	התפלה, מי תהום	מושב, צפיפות

חזרה – מה למדנו?

5 בחרו מקום אחד בישראל שלמדתם עליו השנה. כתבו באיזו רצועה או באיזה אזור הוא נמצא, מה האקלים בו ומה מיוחד בו.

תשובה אפשרית: תשובה שמזכירה מקום אמיתי, את האזור הנכון, את אזור האקלים הנכון ותכונה מיוחדת נכונה. למשל: ים המלח – בקעת הירדן, אקלים מדברי, המקום הנמוך ביותר ביבשה.

6 שרטטו מפה פשוטה של ישראל וסמנו עליה: חץ צפון, הים התיכון, הכנרת, ים המלח, ירושלים ואילת. הוסיפו מקרא.

תשובה אפשרית: הים התיכון משמאל, הכנרת בצפון-מזרח, ים המלח במזרח מדרום לכנרת, ירושלים במרכז-מזרח בהרי יהודה, אילת בקצה הדרומי; חץ צפון ומקרא.